

T.C. Resmî Gazete

Tesis tarihi: 7 Teşrinievvel 1336

İdare ve yazı işleri için
Başvekâlet Müdevvenat Müdürlüğüne
müracaat olunur.

30 HAZİRAN 1930

PAZARTESİ

SAYI: 1533

KANUNLAR

Kibrit ve çakmak inhisarı işletmesinin devrine ve on
milyon dolarlık istikraz aktine dair kanun

Kanun N°: 1722

Kabul tarihi: 15/6/1930

Madde 1 — Kibrit inhisarı işletmesinin merbut 14 haziran 1930 tarihli mukavelename mucibince Amerika Müttehit Hükûmetlerine tâbi Delaver Hükûmeti kanunlarına tevfikân müteşekkil ve mevcut (Di Ameriken Türkîş Investment Korpreşön) şirketine devrine ve bu şirketten mezkûr mukavelenamedeki şartlarla on milyon dolarlık bir istikraz aktine mezuniyet verilmiştir.

Madde 2 — Bu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu Kanunun hükümlerini icraya Maliye Vekili memurdur.

MUKAVELENAME

Ankara: 14/6/1930

Atide (Hükûmet) tabirile yadedilen ve Maliye Vekili Saracoğlu Şükrü Beyefendi tarafından temsil olunan Türkiye Cümhuriyeti Hükûmeti bir taraftan,

ve

Amerika Müttehit Hükûmetlerine tâbi Delâver Hükûmeti kanunlarına tevfikân alelûsul müteşekkil ve mevcut bir şirket olup atide (Şirket) tabirile yadedilen (Di Ameriken Türkîş Investment Korpreşön) namına Newyorklu Mister Ernest A. Hofman diğer taraftan,

Berveçhi ati akti mukavele etmişlerdir:

Madde 1 — Türkiye Cümhuriyeti arazisi dahilinde kısmen veya tamamen işlenmiş kibrit ve zurufu ile alev, kıvılcım ve hararet çıkararak herhangi bir maddeyi tutuşturmak için kullanılan müştail maddeli veya fitilli her nevi çakmakların ve sun'î çakmak taşlarının işletilmesi, yani bunların imali, ithai, ihracı ve satılması hakları münhasıran Hükûmetçe 1 temmuz 1930 tarihinden itibaren 25 sene müddetle Şirkete verilmiştir. Kav veya fitille kullanılan mekanizmasız adi çakmaklar inhisara dahil değildir.

Şirket memleketin istihlâkine kâfi kibrit imal edebilecek cesamette İstanbul Vi'âyeti dahilinde bir kibrit fabrikası inşasını taahhüt eder. Bu fabrika, işbu mukavelenin Türkiye Büyük Millet Meclisince tasdiki tarihinden itibaren iki sene zarfında tam faaliyete geçecektir. Şirket fabrikanın faaliyete mübaşeret zamanında memlekette dokuz aylık istihlâke kâfi bir stok kalacak miktarda kibriti gümrük resminden ve diğer mükellefiyattan muaf olarak ithal etmek, hakkını haizdir.

Şurası mukarrerdir ki, Türkiyede fabrikanın ikmalinden sonra dahi Şirket esbabı mücbire hudusunda mamul kibrit ithali inhisar hakkını haiz olacak ve işbu ithalât her türlü rüsum ve tekâliften ve oktruvadan muaf olacaktır.

Madde 2 — Şirket, Hükûmete, senevî % 6 ½ hesabı ile faize tâbi olmak ve faizi senevî iki taksitte kânunusani ve temmuz iptidalarında tesviye edilmek üzere başa başa on milyon Amerika Hükûmatı Müttehidesi altın doları miktarında yirmi beş senelik itfa sermayeli istikraz ita eder. Bu istikraz 1 temmuz 1930 tarihli olacak ve Hükûmet tarafından 1931 kânunusani iptidasından itibaren mukavelenamenin meriyeti müddetince her sene kânunusani ve temmuzun ilk günlerinde altışar aylık mütesavî resûlmal ve faiz taksitleriyle Standard itfa cetvellerine tevfikân başa baş itfa edilecektir. Maahaza Hükûmet üç aylık bir mütekaddim ihbar ile herhangi bir taksit tediyesi tarihinde vadesi hülûl eden senedi tediye ile beraber istikrazın resûlmal bakiyesini kâmilten veya kısmen başa baş itfa etmek hakkını muhafaza eder. Şurası sarahatle mukarrerdir ki, istikraz bakiyesinin hülûlü vadeden evvel herhangi bir zamanda tamamen veya kısmen itfası işbu mukavelename mucibince Şirkete verilen inhisar imtiyazının mer'iyetine hiç bir veçhile müessir olmayacak ve mezkûr mukavelename istikrazın hülûlü vadeden evvel tamamen veya kısmen tesviyesine bakılmaksızın yirmi beş senelik bir devrei kâmile temadi edecektir. Hükûmet, Newyork şehrine tâbi Manhattan kasabasında Li, Higginson ve Sürekâsı efendilerin idarehanesinde Türkiyenin şimdiki veya müstakbel her türlü tekâlifinden muaf ve bu tekâlif dolayısıyla herhangi bir tenkisten masun bir halde tediye edilmek şartile beheri faiz ve resûlmalın altışar aylık tekasitine mukabil olarak (1 temmuz 1930 tarihinde mevcut Standard sıklet ve safiyette) 407,302,80 Amerika Hükûmatı Müttehidesi altın doları ve seksen sent için muharrer ve kâffesi 1 temmuz 1930 tarihile müverrah ve altışar aylık fasılalarla her sene kânunusani ve temmuzunun birinci günlerinde lâzımüleda olmak üzere şirketin emrine elli tane senet ıstar etmeği taahhüt eder. Bunların birincisi 1 kânunusani 1931 de ve sonuncusu 1 temmuz 1955 de lâzımüleda olacaktır. Şirket Newyork şehrinde ve Hükûmetçe irae olunacak bir banka müessesesinde Hükûmetin emrine başa baş berveçhi âti tediyyatta bulunmağı taahhüt eder:

500,000 dolar işbu mukavelenamenin Türkiye B. M. Meclisince tasdikını müteakip;

9,500,000 dolar ile bunun senevî % 6 ½ üzerinden müterakim faizini, işbu mukavelenamenin Türkiye B. M. Meclisince tasdikından iki ay sonra.

Bu son tediyeat salıfüzükir elli senedin teslimi mukabilinde icra edilecektir.

Balâda muharrer beşyüz bin dolarlık alelhesap ilk tediyeat Şirketçe hüsnü niyetinin teminatı olmak üzere işbu mukavele-namenin Akıtlar Tarafından imzasından sonra bir Newyork bankasına meşrutan tediye edilecek ve mezkûr mebalîğ işbu mukavele-namenin tasdikı keyfiyetinin hem Waşingtondaki Türk sefareti hem de Şirket tarafından tahriren iş'arını müteakip muvakkat makbuz mukabilinde Hükûmet emrine tediye olunacaktır. Hükûmet mezkûr beş yüz bin dolar için kabzı tarihinden 1 temmuz 1930 za kadar senevî % 6 1/2 hesabı ile Şirkete faiz vermeği taahhüt eder. Eğer işbu mukavele-name Türkiye B. M. Meclisince 16 haziran 1930 tarihinden evvel tasdik edilmezse anıfüzükir vedia hiç bir muamelesiz kendiliğinden Şirkete kabili iade olacaktır. Senetlerin yukarıda beyan olunduğu üzere muntazam miatlarında tediyesine zaman olarak Hükûmetçe kibrit inhisarından Hükûmete ait varidatın tamamı Şirkete teslim olunmuştur. Maahaza şurası mukarrerdir ki her ne zaman Şirket tarafından Hükûmete bu mukavele-nin üçüncü ve dördüncü maddeleri mucibince tediyesi meşrut bir taksit yekûnu mezkûr senetlerden birinin vadesinde tediyesine kâfi gelmezse Hükûmet herhangi noksanı ikmale kifayet edecek miktarda bir meblâğı tediye edecektir. Şayet her altı aylık senedin tediyesinden sonra kibrit varidatının Hükûmete ait altı aylık hissesinden bir fazla kalırsa bu fazla Hükûmete raci olacaktır. Hükûmet kendi hissei seneviyesinin altı aylık taksitlerinden altı aylık senetlerin tesviyesine kâfi mebalîği tenzil için sahibi imtiyaza, Türkiyede icrayı faaliyet eden talî şirketine veya şubesine mezuniyet ita ve onlardan bunu talep eder.

Tediye olunan senetler derhal Hükûmete iade edilecektir. Senetler atideki şekilde olacak ve Hükûmet namına Maliye Vekili ile Muamelâtı Naktiye Müdürü tarafından imza edilecek ve Maliye Vekâleti mühürünü hâmil olacaktır.

Senetlerin şekli

Ankara 1 temmuz 1930

407,302,80

Vadesi

Mehuzu olan bedele mukabil Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 19 senesi nin birinci günü Amerika Müttehit Hükûmetlerine tâbi Newyork Hükûmet ve Şehrinin Manhattan kasabasında Li, Higginson ve Şürekâsı efendilerin veya haleflerinin idarehanesinde (Di Ameriken Türkîş İnvestment Korporasyon) emrine Amerika Müttehit Hükûmetlerinin 1 temmuz 1930 da mevcut Standard sıklet ve safiyetteki altın dolarlarından dört yüz yedi bin üç yüz iki dolar ve seksen sent tediye etmeği taahhüt eder.

Maliye Vekili

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti

Maliye Vekâleti mühürü

Muamelâtı Naktiye Müdürü

Madde 3 — Şirket tarafından Hükûmete her sene kânunusani ve temmuzun birinci günlerinde altışar aylık yirmi beşer bin lira olmak ve ilk taksiti 1 kânunusani 1931 de ve son taksiti 30 haziran 1955 de lâzımüleda bulunmak üzere senevî maktuan verilecek elli bin (50,000) Türk lirasına mukabil Hükûmet, Şirkete, Türkiye dahilinde şimdiki ve müstakbel her türlü bilâ vasıta veya bilvasıta tekâliften ve oktruvadan sureti daim ve mutlakada muafiyet bahşeder.

Mekanizmalı çakmaklar ve aksamı ile şirket tarafından kibrit imaline mahsus olarak ithal edilebilecek atideki mevât gümrük resminden ve diğer ithalât mükellefiyetinden muafıdır:

Kibrit çöpleri

Çöpler için odun

Mevad kimyeviye

Makineler ve teferruatı

Alât ve edevat

Bunların gayrı mevât gümrük resmine ve diğer ithalât mükellefiyatına tâbidir.

Madde 4 — Şirket kibrit ve otomatik çakmakların ve birinci maddede muharrer diğer bilcümle mevadın imalinden ve satışından mütehassıl menafia ve işbu mukavele-nin temin edeceği diğer her türlü temettüata mukabil Hükûmete 1 kânunusani 1930 dan başlayarak işbu mukavele-nin devamı müdde-

tince her senenin temmuz ve kanunusani ayları iptidasında olmak üzere beheri sekiz yüz yetmiş beş bin liradan ibaret altışar aylık elli taksitte senevî maktuan bir milyon yedi yüz elli bin (1,750,000) lira ita edecektir. Şu kadar ki her hangi bir sene zarfında kibrit istihlâki her biri vasatı elli kibriti muhtevi beş bin kutuluk yirmi beş bin sandığı (yani cem'an altı milyar iki yüz elli milyon (6,250,000,000) kibriti tecavüz ederse Şirket yukarıda beyan olunan senevî maktu hisseye ilâveten Hükûmete yirmi beş bin sandıktan (yani 6,250,000,000 kibritten) fazla satılan her sandık için (yani iki yüz elli bin kibritlik bir yekûn için) otuz türk lirası verecektir. Bu suretle fazla satış vukuunda işbu fazlaya ait tediyeat Şirketçe Hükûmete her takvim senesinin hitamından itibaren altmış gün zarfında icra edilecektir. 1 temmuz 1930 tarihinden 1 kânunusani 1931 tarihine ve 1 kânunusani 1955 tarihinden 1 temmuz 1955 tarihine kadar beheri altışar aylık iki devre esnasında satış miktarı beheri vasatı elli çöpü muhtevi beş bin kutuluk on iki bin beş yüz sandığı tecavüz ederse işbu fazlalar için dahi sandık başına Hükûmete yalnız yukarıki otuz liralık meblâğ verilecektir.

Madde 5 — Hükûmet 30 haziran 1930 tarihinde kendi defterleri mucibince mevcut bilcümle kibrit stoklarını beş bin büyük kutuluk sandıkların beheri için sekiz dolar ve beş bin küçük kutuluk sandıkların beheri için 4,60 dolar fiatla ve bilcümle otomatik çakmaklar ve aksamını maliyet fiatları ile 1 temmuz 1930 tarihinde şirkete satmayı ve şirket de bedellerini derhal tediye ederek bu fiatlarla almağı taahhüt ederler.

Bundan başka Hükûmet kibrit, otomatik çakmaklar ve aksamı hakkında atiyen teslimat için mukavele-nameler varsa bunları 1 temmuz 1930 tarihinde Şirkete ciro ve bilâ masraf teslim etmeği taahhüt eder. Şayet müstakbel teslimata mahsuben Hükûmetçe peşin tediyeat vuku bulmuşsa Şirket mezkûr mukavele-namelerin ve işbu peşin tediyeatı müsbet vesaiki muteberenin itası mukabilinde salıfûlbeyan tediyeatı Hükûmete verecektir. Maahaza Şirket Hükûmetten devren alınan malların cins ve nev'i ve vafından mes'ul olmayacaktır.

Madde 6 — Şirket Cumhuriyet hududu dahilinde her zaman altı aylık umumî istihlâke kâfi Standard kibrit stoku bulunduracak ve bu miktardan her kazada oranın lâekal iki aylık ihtiyacına kâfi bir stok daima mevcut olacaktır. inhisar kibritlerinin Standard nev'i inhisar yaftasını hâmil ve tıbbı şimdiki nevinden vasatı elli tane çöpü muhtevi kutular içinde olmak üzere (emniyet kibriti) denilen kibritlerin eyi cinsinden olacaktır. Şu kadar ki Şirket Hükûmetin tasvibile diğer nevi kibritleri dahi satılığa çıkarmağa salâhiyettardır.

Madde 7 — Hükûmet kibritlerin ve işbu inhisar mukavelesi hükmüne dahil diğer bilcümle mevadın kaçakçılığına karşı Devlet inhisar mevaddı ve varidatı kaçakçılığına ait ahkâmı kanuniyeyi tatbik edecektir. Kaçak olarak tutulan kibritlerin ve mevaddı sairenin kâffesi Hükûmetçe derhal müsadere ve imha edilecektir.

Madde 8 — Kibrit kutularının veya işbu mukavele-nameler ahkâmına dahil diğer mevaddın üstüne veya içine ilân koymak hakkı münhasıran şirkete aittir.

Madde 9 — Şirket Türkiyede istihdam edeceği kimseleri intihapta tam serbestiye malıktır. Şu kadar ki hiç bir zaman Türkiyede on kişiden fazla ecnebi istihdam edemeyecektir.

Madde 10 — Altıncı maddede tarif edilen Standart nevinden kibritlerin beher kutusu halka yüz para fiat mukabilinde satılacaktır. Aynı neviden olan fakat hacmi veya mahfazası farklı bulunan diğer kibritlerin fiatı da o nisbet dairesinde tesbit edilecektir. Eğer şirket Türkiyede diğer nevi kibritler, ez cümle meselâ (lüks) denilen cinsten kibritler satılığa çıkarırsa bunların fiatı Hükûmetin tasvibile tayin olunacaktır. Şu kadar ki Şirket otomatik çakmaklarla çakmak taşlarının ve aynı maksatla kullanılan birinci maddede muharrer diğer mevadın elyevm Hükûmetçe tesbit edilmek suretile cari bulunan fiatlarını tedricen üç misline kadar tezyit edebilecek, fakat bu haddin fevkinde tezyit hususu Heyeti Vekilenin tasvibine tâbi olacaktır.

Madde 11 — Standart nevinden kibritlerin beher kutusu için halka perakende satış fiatı olarak maddei sabıkada tayin edilen yüz para - yani her biri vasatı elli çöpü muhtevi beş bin kutuluk Standard sandıkların beheri için yüz yirmi beş lira - ile maddei sabıkada münderiç diğer nevi kibritlerin halka

perakende satış nisbî fiatları fabrikanın 1 temmuz 1932 den 31 kânunuevvel 1933 e kadar 18 aylık faaliyeti zarfında ücret ve maaşların mikyası ile kereste, klorat döpotas ve fosfor fiatları vasatî olarak aynı halde kaldığı müddetçe (on iki ve on üçüncü maddeler ahkâmı müstesna olarak) mer'î olacaktır. İşbu fiatlar müstahdem ve amele için beher iş günü üzerinden ve kereste ile klorat döpotas ve fosfor için urfen müstamel ölçü mikyasları üzerinden hesap edilecektir. 1934 nihayetinden evvel olmamak şartile her takvim senesinin nihayetinde âkitlerden biri fiatın tadilini talep edebilecek ve eğer derdesti tetkik sene zarfında fabrikanın ilk on sekiz aylık faaliyeti devrei asliyesine nisbetle yukarıki anasırın fiatlarında atide mün'eriç formül esasına göre % 10 veya daha ziyade bir vasatî fark bulunduğu görülürse bu fark beher standart sandığın veya muadilinin fii esasına [*] müsteniden hesap edilerek icabı hale göre perakende fiata zam veya bundan tenzil edilecektir.

İşbu zam veya tenzil her halde kutu başına on para veya ezafından dun olmayacaktır. Bu vecihle tayin olunan yeni fiat işbu mukavelenin on sekizinci maddesinde muayyen hükmü ifasını müteakip mer'î olacak ve her hangi takvim senesinin nihayetinde Âkitlerden birinin talebile yeni bir tadilî fiat vukubuluncıya kadar mer'î kalacaktır.

Âkitler hesabâtı atideki formül esasına göre yapmakta mütefiktirler:

Müstahdem ve amelenin vasatî maaş ve ücretleri adam ve iş günü başına hesap edilecek ve sandık başına fii esasının yüzde kırkına, her kadem mikâbî kereste fiatı % 30 una, her kilo klorat döpotas % 20 sine ve her kilo fosfor % 10 una muadil addolunacaktır.

Bu suretle fiatlarda vukubulan zam veya tenzil ancak salıfüzükir anasırda hasıl olan tereffü veya tenezzülün telâfisine matuf olup Devlete ait hissei seneviyenin ve üçüncü maddede muharrer meblağın tezayüt veya tenakusunu istilzam etmeyecektir.

Madde 12 — Türk lirası olarak irae edilen bîlcümle mebalîğ ve işbu mukavelenameye müteallik bîlûmum hesabât için kambiyo esası:

Her Türk lirasına mukabil Amerika Müttehit Hükûmetlerinin 47 senti olacaktır.

Her hangi üç aylık bir devrenin nihayetinde tarafeynden birinin talebi üzerine doların kambiyo fiatı tetkik edilecek ve şayet derdesti tetkik üç aylık müddet zarfında dolar kambiyo fiatile balâda muharrer kambiyo esası arasında % 5 veya daha ziyade bir vasatî fark bulunursa kibrit satış fiatı Şirketçe icabı hale göre tezyit veya tenkis olunacak ve işbu kambiyo temevvucatından mütehassıl fark tamamen telâfi edilinceye kadar mezkûr tezyit veya tenkis mer'iyette kalacaktır.

İşbu mukavelenamenin son altı aylık (1 kânunusani 1955 1 temmuz 1955) mer'iyetinden mütehassıl her hangi kambiyo farkı Hükûmet ile Şirket arasında tesviye edilecek, yani eğer mezkûr altı aylık müddet zarfında kambiyo temettüü mevcut ise bu temettü şirketçe Hükûmete verilecek ve bilâkis kambiyo zararı varsa Hükûmet bunu Şirkete tazmin edecektir.

İşbu maddede beyan olunan kambiyo tereffü veya tenezzülü dördüncü maddede munderiç Devlet hissei seneviyesinin ve 3 üncü maddede muharrer meblağın o nisbette tezayüt veya tenakusunu müstezimdir. Şurası mukarrerdir ki bu madde mucibince fiatlarda vukubulacak zam veya tenzil her halde kutu başına on para veya ez'afından dun olmayacaktır.

Madde 13 — Beheri vasatî olarak elli kibriti muhtevi beş bin kutuluk Standart sandıklarından her biri için (diğer cesametlerde de bu nisbet dairesinde olmak üzere) Türkiye dahilinde acenteler komisyonu, malûlin ianesi, tahmil ve tahliyeye, muhafazaya ve nakil ve teslime müteallik bîlcümle, masarîfîn haddi vasatîi esasîi on üç buçuk Türk lirası addedilecektir. Âkitlerden biri tarafından talep vukuunda bu masraf herhangi

bir takvim senesi nihayetinde tetkik edilebilecek ve şayet yukarıda muayyen esasa nisbette %10 ve daha ziyade farkın mevcudiyeti görülürse bu fark kibritlerin muayyen fiatına zam veya bundan tenzil olunacaktır.

Yeni tayin olunan fiat Âkitlerden birinin talebile yukarıki masrafın muahharen tetkiki neticesinde yeniden tadilât yapıncıya kadar mer'î kalacaktır.

Şurası mukarrerdir ki bu madde mucibince fiatlarda vuku bulacak zam veya tenzil her halde kutu başına on para veya ez'afından dun olmayacaktır.

Madde 14 — Âkitler arasında işbu mukavelenamenin ikinci maddesinin istikraz hakkındaki ahkâmından tehaddüs edecek bîlcümle niza ve ihtilâflar tahkim tarikile halledilecektir. Bu suretle ihtilâf hudusunda Âkitlerden birinin diğerine tahriren ihbarının ahzinden itibaren otuz gün zarfında her biri bir hakem tayin edecektir. İşbu iki hakem ilk içtimalarından itibaren otuz gün zarfında bir baş hakem nasbedeceklerdir. Şayet hakemler müddeti mezkûre zarfında baş hakemin intihabında ittifak edemezlerse Tarafeyni Âkideynden her hangi birinin talebi üzerine işbu baş hakem İsviçre Federal Mahkemesi Reisi tarafından tayin edilecektir. Baş hakem ancak diğer iki hakemin münaziünfiñ nokta hakkında itilâf edememeleri takdirinde faaliyete geçecek ve bu suretle hakemlerin reyî ile mukayyet olmaksızın müstakillen kararını verecektir. Eğer Tarafeyni Âkideynden herhangi biri diğer tarafın tahriren ihtarının ahzinden itibaren otuz gün zarfında kendi hakemini intihap etmezse onun hakemi diğer tarafın müracaatı üzerine İsviçre Federal Mahkemesi Reisi tarafından tayin edilecektir. Vukuu hale göre hakemlerin ve yahut baş hakemin kararı her iki taraf için kat'î ve nihai olacaktır. Âkitler arasında münazaat ve ihtilâfat halinde işbu mukavelenamenin Fransızca metni muteber olacaktır. İşbu mukavelenamenin ikinci maddesinin istikraz hakkındaki ahkâmına müteallik olmayan bîlcümle niza ve ihtilâflar Türk Mahkemei Adliyesinde halledilecektir. Bu son halde türkçe metin muteber olacaktır.

Madde 15 — Şirket, Türkiye'de, ya bir şube veya talî bir türk şirketi tarafından temsil edilecektir.

Madde 16 — Şirket Türkiyeden kibrit veya birinci maddede yazılı aynı maksada hâdim diğer mevaddı ihraç etmek hususunda inhisar hakkına sahip olacak, fakat ihraç mecburiyeti altında bulunmayacaktır. Bu mes'eale tamamen Şirketin tensibine tâbidir. Şirket ancak Türkiye mamulâtının ihracından temettü memûl ise ihracatta bulunacaktır. Türkiyede imal olunan mevadın ihracı takdirinde Hükûmete fatura fiatından yüzde on (% 10) verilecektir. Bu meblağ, mevcudiyeti takdirinde, ait olduğu takvim senesinin nihayetinden itibaren 60 gün zarfında Hükûmete tediye edilecektir.

Madde 17 — İnhisar müddetinin hitamında fabrika bilâ bedel Hükûmete terk olunacak ve fabrikada mevcut mevadı iptidaiye ile bunlardan mamul ve nim mamul olanlar Şirkete mal olduğu fiatla peşin bedel mukabilinde Hükûmete devredilecektir. Şirket fabrikayı inhisar müddetinin hitamında eyi muhafaza edilmiş bir halde ve her gûna avarizden masun ve kibrit imaline salih ve memleketin ihtiyacatını temine kâfi bir surette teslimi taahhüt eder.

Madde 18 — Âkitlerden biri 11, 12, 13 üncü maddelerde beyan olunan herhangi tadil tedabirini icra etmek istediği zaman keyfiyeti diğer tarafa tahriren bildirecektir. Eğer muhatap tarafından işbu tahriri iş'arın ahzinden itibaren on beş gün zarfında cevap verilmezse bu hal muvafakat addolunacaktır.

11, 12 ve 13 üncü maddelerin herhangi birinden mütehassıl fark kutu başına on para veya ez'afına balîğ olmadığı takdirde Âkitlerden her biri kutu başına on para veya ez'afına vusul için işbu farkı diğer iki maddenin birinden veya her ikisinden mütehassıl farklarla tevhit etmeği talep edebilecektir.

Madde 19 — İşbu mukavelename 15 haziran 1930 tarihinde veya daha evvel Türkiye Büyük Millet Meclisince tasdik edilmezse keenlemeyekün olacaktır.

Ankara: 8/VI/1930

Bir taraftan Türkiye Cümhuriyeti namına Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü Beyefendi,

Ve diğer taraftan mukavelesi mefsuh Türkiye Kibrit İnhisarı Türk Anonim Şirketi, namına salâhiyettar mümessilleri Meclisi

[*] Standart sandık başına fii esasî şu demektir:

Asıl perakende satış fiatı olan yüz yirmi beş türk lirasından beher sandık için masarîfi nakliye ve acentalar komisyon ve saire olarak 13,50 lira tahdedilecek, derdesti tetkik takvim senesi zarfında beher sandık için Hükûmete verilen meblağ dahi tenzil olunacaktır. Bakiye fii esasî olur.

İdare Reisi Mehmet Emin Bey ile Mister Ernest A. Hofman arasında berveçhi atı mukavele edilmiştir:

1 — Tarefeyn, Hükûmet ile Şirket arasında müteahhdis olup biri İstanbul Mahkemei Asliyesi İkinci Ticaret Dairesinde ve diğeri Ankara Mahkemei Asliyesi Ticaret Dairesinde derdesti rüyet olan davalardan mütekabilen feragat ve yekdiğerini mezkûr davalar münasebetile her türlü hukuk ve metalibattan ibra ederler ve Şirket imtiyaz hakkından feragat eder.

2 — Mukavelesi mefsub Kibrit Şirketi cshamından Hükûmetin uhdesinde bulunan 1544 sehmi Hükûmet fii muharrerlerinin yüzde altmışı mukabilinde Şirkete satmayı ve şirket dahi bu fiatla satın almayı taahhüt eder.

3 — İşbu mukavele ancak Hükûmetle Di Amerikan Türkîş İnvensment Korporeşön arasında münakit Kibrit İnhisarı mukavelenamesinin Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçerek iktisabı mer'iyet etmesinden itibaren meri'dir. Ancak Hükûmetin hissesi maktuai seneviye, gümrük resmî ve malûlin hissesi dolayisile Şirketten ve Şirketin hini fesihte vaziyet edilen defatir ve emval sebeble Hükûmetten iddia ettikleri mütekabil matlubat İnhisar İdaresile mukavelesi mefsub Şirket mümessili arasında yapılacak rüyeti hesaba muallâk olduğundan bu ibradan harihtir.

Maliye Vekili

Ernest A. Hofman
Mehmet Emin

Ankara: 14/VI/1930

Türkiye Cümhuriyeti Maliye Vekili Saraçoğlu
Şükrü Beyefendi Hz.

Efendim Hz,

Kibrit inhisarına müteallik olarak Türkiye Hükûmeti ile şirketimiz arasında münakit 14/VI/1930 tarihli mukavelenamenin 11 inci maddesinde beyan olunan ameile ve müstahdemîn maaş ve ücretlerinin tezyidi meselesinde Şirket tamamen serbest olup ancak işbu tezyitten dolayı kibrit satış fiatlarının terfii hususunun ancak, Türkiye'de mevcut takriben o sınıf ve kudrette resmî ve hususî müesseseler ameile ve müstahdemini maaş ve ücretlerince tereffü müstelzim esbabı umumiye mevcudiyeti takdirinde tatbik edileceğini ve bundan başka Şirketimizin faaliyeti mebdinde ihtiyar edeceği idare masarîfinin dahi mukavelesi feshedilen Türkiye Kibrit İnhisarı Türk Anonim Şirketi ile Hükûmet Kibrit İnhisarı masarîfi idaresinin takriben vasatisinden fazla olmayacağını arzederiz efendim Hz.

Di Amerikan Türkîş Investment
Korporeşön Şirketi mümessili
A. Hofman

Türkiye Cümhuriyet Merkez Bankası kanunu

Kanun N° : 1715

Kabul tarihi: 11/6/1930

I

Bankanın teşekkülü ve gayesi

Madde 1 — Türkiye'de banknot ihracı imtiyazını münhasıran haiz olmak üzere (Türkiye Cümhuriyet Merkez Bankası) unvanı altında anonim şirket olarak bir banka tesis edilmiştir.

Bankanın ve banknot ihracı imtiyazının müddeti otuz senedir. Bu imtiyazın müddeti, bitmesine beş sene kalıncıya kadar temdit edilebilir.

Madde 2 — Memleketin iktisadî inkişafına yardım gayesile tesis olunan Türkiye Cümhuriyet Merkez Bankasının vazifesi aşağıda gösterilmiştir:

1 - İskonto fiatını tesbit ve para piyasasını ve tedavülünü tanzim etmek;

2 - Hazine muamelelerini ifa etmek;

3 - Hükûmetle müştereken Türk evrakı nakdiyesinin müstakbel istikrarına matuf bütün tedbirleri ittihaz eylemek.

Madde 3 — Bankanın merkezi Ankaradır. Umumî heyet ve idare meclisi içtimaları Ankarada yapılır.

Madde 4 — Banka, idare meclisinin kararı ve Maliye Vekâletinin muvafakati ile Türkiye Cümhuriyetinin diğeri şehirle-

rinde şube açıp kapayabilir. Aynı suretle memleket dahilinde ve ecnebi memleketlerinde muhabirler temin edelilir.

II

Türk evrakı naktiyesinin istikrarına müteallik hazırlıklar

Madde 5 — Banka, 30 kânunuevvel 1341 tarih ve 701 numaralı kanun mucibince Devlet tarafından ihraç edilmiş bulunan 158 748 563 liralık evrakı naktiyeyi uhdesine alacaktır.

Bankanın uhdesine tevdi edilen evrakı naktiyenin miktar ve seri numaraları aşağıda gösterilmiştir:

Lira	Parçaların adedi	Cinsi	Seri numarası
24 591 218	24 591 218	1	1 - 26
28 368 765	5 673 753	5	1 - 12
23 560 630	2 356 063	10	1 - 11
31 245 850	624 917	50	1 - 8
30 771 100	307 711	100	1 - 8
13 724 000	27 448	500	1 - 4
6 487 000	6 487	1000	1 - 8
158 748 563	33 587 597		

Bu evrakı naktiye, mukabilinin hangi şartlar dahilinde altın para ile tediye olunacağını tesbit edecek istikrar kanununun mer'iyete vaz'ı tarihine kadar tediyyatta mecburî olarak kabul edilecektir.

Hükûmet, bu taahhüitten mütevellit borcuna mukabil, Bankaya, yüzde bir faizli 158 748 563 liralık hazine tahvili verecektir.

Madde 6 — Hükûmet, evrakı naktiyeye karşılık teşkili maksadile, Bankaya, aşağıda yazılı nakit ve kıymetleri şimdiden yatıracaktır:

1 - Elyevm Hazine yedinde meskûk veya külçe halinde bulunan altından 500 000 altın liralık miktar;

2 - Merbut listede gösterilen ve nominâl kıymeti 116,497,925 frank olan beynelmîl kıymetler.

Bu kıymetlerin altın veya altına tahvili mümkün döviz olarak tahakkuk eden geliri dahi mevcuda ilâve edilecektir.

Madde 7 — Bu meblağlardan Bankaya mal edilen miktar nisbetinde beşinci maddede gösterilen hazine tahvilleri itfa olunacaktır.

Madde 8 — Yukarıki maddede gösterilen itfadan başka Devletin bankaya olan borcu aşağıdaki suretlerle tedricen itfa edilecektir:

1 - 1931 malî senesinden itibaren her sene umumî, mülhak ve hususî bütçelere mevzu tahsisatlar yekûnunun %1 ine muadil bir meblağın tediyesile (bütçeleri 50 000 liradan dun belediye ve hususî idareler müstesna);

2 - Varidat fazlalarından tefrik edilebilecek her hangi bir meblağın ilâveten tediyesile;

3 - Hükûmetin elde edebileceği ve bu hususa tahsisini kararlaştıracağı altınların veya altına tahvili kabil dövizlerin itasile.

Madde 9 — Paranın istikrarını temin için banka tarafından alınacak tedbirlerin icrasını kolaylaştırmak maksadile bankanın teessüsünü takip eden üç ay zarfında Devlet, vilâyetlere ve belediyelere, kezaik Devlet teşkilât ve hizmetlerine dahil veya merbut olan bîlcümle şirketlerle, müesseselere ait meskûk veya külçe altınlar, Bankaya satılacaktır.

Devlete ait ve tarihî kıymeti haiz olan veya koleksiyon teşkil eden altın meskûkât ile altın eşya bu madde hükmüne dahil değildir.

Madde 10 — Bir liralık Türk evrakı naktiyesi yerine Hükûmet hesabına madenî ufaklık para darbı şartları ve bu paraların tediye, hat ve kabiliyetleri istikrar kanunu ile tesbit edilecektir.

Madde 11 — İşbu kanunun neşri tarihinden itibaren Hükûmet, tedavüle bu meskûkâttan başka nakit veya nakit yerini tutan hiç bir vasita çıkarmayacaktır.

III

Banknot ve banknot ihracı

Madde 12 — Türk lirasının altın tutarını istikrar kanunu tayin edecektir.

Madde 13 — Bankanın çıkaracağı banknotların karşılık şartları dahi istikrar kanunu ile tesbit olunacaktır.

Madde 14 — İstikrar kanununun mer'iyete vaz'ına kadar Banka, beşinci madde mucibince uhdesine aldığı evrakı naktiye miktarını arttırmayacaktır. Ancak altın ve döviz ihtirasına, ticarî senetlerin mükerrer iskonto yapılmasına dair 35, 36, 37, 38 ve 39 uncu maddelerde gösterilen şart ve haller dahilindeki emisyon bu hükümden müstesnadır.

Madde 15 — Bu suretle çıkarılan evrakı naktiyenin beşinci maddede zikredilenler gibi tedavülü mecburidir.

Madde 16 — İstikrar kanununa, Devletle Bankanın yeni para rejiminden mütevellit müteakıl taahhütlerini tesbit ve tayin eden bir mukavelename raptolunacaktır.

Madde 17 — Banka, tedavülde bulunan banknotlar muvafık gördüğü zaman yeni bir emisyon ile tebdil edebilecektir.

Madde 18 — Bankanın tedavülde bulunan banknotları, yeni banknotlarla tebdil edildiği takdirde, tebdil muamelesine başlandığı tarihten itibaren on sene sonra müruru zamana uğrar.

Madde 19 — Müruru zamana uğrıyan banknotların yüzde ellisi hükûmete ve yüde ellisi de doğrudan doğruya hususî bir ihtiyat akçası teşkil etmek üzere Bankaya ait olacaktır.

Madde 20 — Ticarî senetler üzerine mükerrer iskonto mukabili emisyon, ancak Banka sermayesinin 23 üncü madde mucibince tamamen istihsal edilmesinden itibaren beş ay sonra yapılabilecektir.

IV

Hisseli sermaye, hisse senetleri

Madde 21 — Bankanın hisseli sermayesi 15 000 000 lira olup beheri yüz liralık 150 000 hisseye ayrılmıştır. İşbu miktar Hükûmetin tasvibile iki misline çıkarılabilir. Hisse senetlerinin kıymetleri 100, 200, 500, 1 000, 5 000 ve 10 000 lirahıktır.

Madde 22 — Bankanın hisse senetleri nama muharrerdir.

Madde 23 — Hisse senetlerinin nominal kıymetlerinin yüzde kırkı Banka nizamnamei esasisinin Hükûmetçe tasdikından itibaren nihayet bir ay sonra tediye edilmiş bulunacak ve bu anden itibaren Banka kanunen teşekkül etmiş addolunarak faaliyete başlayacaktır.

Sermayenin yüzde otuzu nizamnamei esasinin tasdikı tarihinden itibaren altı ay sonra ve mütebaki yüzde otuzu da ikinci tediye takip eden altı ay zarfında Bankaya tediye olunur. Banka idare meclisi lüzum gördüğü takdirde, Hükûmetin muvafakati ile, bu müddetleri ikiye misline iblâğ edebilir.

Madde 24 — Tayin edilen müddetler zarfında taahhüt ettikleri hisse bedellerinin ilk yüzde kırkını tediye etmeyen hissedarlar senevi yüzde 10 hesabı ile geçmiş günler faizi verirler. İşbu yüzde kırk ile geçmiş günler faizlerini tesviye etmeleri için kendilerine iki defa tahriri tebliğat yapıldığı halde tesviye etmeyen hissedarların hukuku iskat edilir. Bu kabil hissedarların yerine, geçmiş taksitleri derhal tesviye eden hissedarlar kaim olurlar.

Bu suretle hakları iskat edilen hissedarların hisselerinden tevellüt eden meblâğdan bu hususta icra edilen masraflar tenzil edildikten sonra bakiyesi, beşinci maddede zikredilen hazine tahvillerinin itfasına tahsis edilir.

İlk yüzde kırkı tediye etmiş olupta bilâhare talep vukuunda mütebakisini tediye etmeyen hissedarlar senevi yüzde on hesabı ile geçmiş günler faizi verirler ve bunlar hakkında ticaret kanununun anonim şirketlere dair olan hükümleri tatbik olunur.

Madde 25 — Hisseler A, B, C ve D sınıflarına ayrılmıştır.

Gerek temettü hissesi, gerek bankanın tasfiyesi halinde haiz olacakları kıymet itibarıyla işbu dört sınıf arasında hiç bir fark yoktur.

Banka nizamnamei esasisine muhalif bir şekilde elde edilen hisseler temettü ve rey haklarından mahrumdurlar.

Madde 26 — (A) sınıfına ait hisse senetlerinin her biri asgarî yüz hisseliktir. Bu nevi hisse senetleri münhasıran Hükûmet müesseselerine mahsus olup sermayenin yüzde on beşini

geçemez. Bu hisse senetlerinin mukabili, Hükûmet tarafından, halis altın olarak ve tevdi tarihindeki fiatlarla Merkez bankasına tediye edilir.

Madde 27 — (B) sınıfındaki hisse senetleri Türkiyede faaliyetinde bulunan millî bankalara tahsis edilmiştir.

Madde 28 — Bu kanunda zikri geçen millî bankalardan maksat, millî kanunlara tevfikân teşekkül etmiş ve türk parası olarak konulan sermayelerinin ekseriyeti türk tâbiyetindeki şahıslar elinde bulunan bankalardır.

Madde 29 — (C) sınıfındaki hisse senetlerinden azamî 15 000 adedi 26 ncı maddede zikrolunan bankalar haricinde kalan diğer bankalarla imtiyazlı şirketlere tahsis edilmiştir.

Madde 30 — (D) sınıfındaki hisse senetleri türk ticaret müesseselerine ve türk tâbiyetini haiz hükmî ve hakikî şahıslara tahsis edilmiştir.

Madde 31 — Bu kanunun muvakkat maddeleri mucibince teşkil edilecek olan tesis heyeti, (C) sınıfından satılmamış olan hisse miktarını gazetelerle ilân ederek kayıt muamelesile işgal eden bankalara müracaatla hissedar kaydedilmeğe alâkadarları davetle mükelleftir.

Hissedar kaydeden bankalar talipleri hisse bedelâtının yüzde onunu tediye davet edebilirler.

Tesis heyeti Hükûmetle mutabık kalarak evvelki maddelerde zikrolunan hisselerin kayıt varakasını tebdil edebilir.

Madde 32 — Kayıt muamelesi yapan bankalar bütün talepleri tarih sırasile ve talep edilen hisse miktarları da gösterilmek suretile hususî defterlerine kaydetmek mecburiyetindedirler. Talep miktarı henüz kaydedilmemiş hisse senetlerinden fazla olursa, kayıt için tayin edilmiş olan zamanda müracaat etmiş taliplere talep sırası itibare alınmak suretile birer hisse senedinden başlayarak 10 hisse senedine kadar verilebilir. 10 hisse senedinden fazlasına talip olanların arzuları tatmin edilebilmek için evvel emirde 10 hisseye kadar talip olanların arzularının is'af edilmiş olması lazımdır. Bundan sonra kalacak olan hisseler, talep sırasile 10 hissedan fazla isteyenlerin istedikleri fazla hisse adedi nisbetinde aralarında taksim edilir. Kusura itibare alınmayabilir.

Madde 33 — Merkez Bankası bu kanunla derpiş edilen hisse senetlerinin bir sınıftan diğer sınıfa nakli hususunda vuku bulacak talepleri derhal intaç eder. Banka, hisse senetlerinin bir sınıftan diğer bir sınıfa nakli için hiç bir komisyon almaz.

(A,C) Sınıflarında bulunan hisse senetleri miktarları-sermayenin tezyidinden mütevellit hal müstesna - hiç bir vechile bidayeten kabul edilen miktarları tecavüz edemez.

V

Banka muameleleri

Madde 34 — Banka, hazine tediyelerini ifa, memleket dahil ve haricinde para nakli işlerini temin eder.

Madde 35 — Banka, sikke veya külçe halinde altın alıp satmak ve altın mukabilinde avans veya altın sertifikası vermek salâhiyetini haizdir.

Madde 36 — Banka, filen altına tahvili kabil ecnebi dövizleri alıp satmak hakkını haizdir. Ancak bu dövizlerin vade müddeti 90 günü tecavüz edemez.

Madde 37 — İstikrar kanunu mer'iyete vazoluncaya kadar 35 ve 36 ncı maddelerde mezkûr altın ve döviz fiatları zaman zaman banka tarafından tesbit edilir.

Madde 38 — Banka, asgarî üç imzayı ihtiva eylemek ve vadeleri 90 günü tecavüz etmemek şartile bankalar tarafından tevdi edilecek ticarî senet ve vesikaları mükerrer iskonto yapabilir. İmzalardan biri yerine sigorta poliçeleriyle beraber olmak üzere emtiaya veya mahsule müteallik depo makbuzu veya varant gibi teminat dahi kabul edilebilir.

Bu takdirde emtia ve mahsulün kolaylıkla satılabilir neviden olmaları ve kıymetlerinin verilen avanstaki (% 10 - 20) nisbetinde fazla bulunması şarttır.

Madde 39 — İstikrar kanunu mer'iyete girinceye kadar yukarıki maddede mezkûr muameleler mukabili olarak bankanın ihraç edebileceği evrakı naktiye yekûnu, tediye edilmiş sermayeleri dört milyon türk lirasından dun olmayan bankaların mümessillerinden mürekkep bir komitanın mutabık kalacağı azamî miktar ile tahdit edilecektir.

Banka, tesbit edilen azamî miktarın dununda kalmak üzere mükerrer iskonto muamelelerini yapmakta tamamen serbesttir.

Madde 40 — Banka, Devlet, vilâyet ve belediyelerin kote edilmiş tahvilâtlarına mukabil azamî yüzde seksen nisbetinde ve diğer kote edilmiş sağlam tahvilâta mukabil yüzde 70 nisbetinde avans verir.

Ancak banka bu muameleleri istikrar kanununun mer'iyete girdiği tarihten sonra ifa edebilecektir.

Madde 41 — Banka, ücret mukabilinde, esham ve tahvilâtı ve kıymetli eşya ve evrakı muhafaza ve idare eder.

Madde 42 — Banka, karşılıksız kredi açamaz ve avans dahi veremez.

Madde 43 — Banka, hiç bir suretle senet ve vesaik ciro edemez ve kefil olamaz.

Madde 44 — Banka, hisse senetleri üzerine avans veremez. Arazı, maden, emlak mobilya, makine, otomobil mubayaası gibi sermayeyi bağlayan işlere ait senet ve vesikaları mükerrer iskontoya kabul etmez ve bu vesikalar üzerine avans dahi vermez.

Madde 45 — Bu kanun ile tasrih edilen hususlar haricinde, Merkez Bankası, kendi nam ve hesabına hiç bir iş ve ticaret yapmayacağı gibi sınaî teşebbüsata da iştirak edemez.

Kendi işleri için zarurî olan gayri menkul mallardan başka gayri menkullere tasarruf ve kendi hisse senetlerini mubayaa edemez.

Madde 46 — Banka, kendi alacağından dolayı kanunî şekilde temellük etmek zaruretinde kalabileceği gayri menkul malları azamî üç sene zarfında elinden çıkarmağa mecburdur.

Madde 47 — Banka, cüzdanında mevcut senetleri vadeleri hitamında tecdit edemez.

Madde 48 — Banka, kendi sermayesinin yüzde onunu tecavüz eden miktarda bir meblâğı ihtiva eden bir poliçeyi mükerrer iskonto edemeyeceği gibi bu miktarda çıkan senet ve ticarî vesikayı teminat olarak da kabul edemez.

Madde 49 — İskonto haddi ve senetler mukabili avansların faiz miktarı, Banka İdare Meclisi tarafından zaman zaman tesbit edilir.

Bu hat ve miktarlar Türkiye Cümhuriyetinin her tarafında aynı olup Bankanın merkez ve şubelerine nazaran değişmez.

Madde 50 — Banka idare meclisi, Bankanın kabul edebileceği senetler ve ticarî vesikalar için münasip mükerrer iskonto haddini ve Devlet tahvilleri mukabilinde vereceği avanslar için faiz miktarını tesbit eder.

İdare meclisi lüzum gördükçe, bu hatleri değiştirebilir.

Tesbit edilen işbu hatler, Türkiye Cümhuriyetinin her tarafında aynı olup bankanın merkez ve şubelerine nazaran değişmez.

Madde 51 — Hazineye ve inhisar idarelerine ait nakitler Cümhuriyet Merkez bankasına tevdi olunur.

Merkez Bankası Devlet müesseseleri mevduatına faiz vermez.

Hususi mevduata Merkez Bankasının vereceği faiz yüzde ikiyi geçemez.

VI

*Bankanın icra edeceği muamelelere müteallik tahditler
Bankaya has muameleler*

Madde 52 — Banka altın ithal ve ihraç etmek salâhiyetini haizdir. Bu salâhiyet Hükûmet tarafından ancak bir harp ihtimali karşısında tahdit veya refedilebilir.

Madde 53 — Hükûmet Merkez Bankası hesabına tenzilli tarife ile altın para darbeder.

VII

Bankanın teşkilâtı

Madde 54 — Bankanın teşkilâtı aşağıdaki şekildedir:

- A - Hissedarlar umumî heyeti;
- B - İdare meclisi;
- C - Mürakıplar;
- D - İskonto ve kredi encümeni,
- E - İdare heyeti;
- F - Umum müdürlük ve şube müdürlükleri.

Madde 55 — İdare meclisinin ve iskonto ve kredi encümeni ile idare heyetinin kararları hususi defterlerine yazılır ve azaları tarafından imza edilir.

Madde 56 — İdare meclisinin ve iskonto ve kredi encümeni ile idare heyetinin bu kanunda zikredilmeyen salâhiyetleri Banka nizamnamei esasisi ile tayin edilir.

Madde 57 — Bankanın ne şekilde taahhüt altına sokulabileceği ve Bankanın kaç imza ile ve ne dereceye kadar ilzam edilebileceği nizamnamei esaside tasrih olunur.

A - Umumî heyet

Madde 58 — Bankanın hissedarlar defterinde yazılı bulunan hissedarlar, Bankanın umumî heyetini teşkil ederler. Umumî heyet her sene nizamnamei esasî ile tesbit edilecek vakitte toplanır. Her on hisseye sahip olan veya bu miktar hisseyi temsil eden kimse bir reye maliktir. Hiç bir hissedar elli reyden fazlasına malik olamaz.

Madde 59 — Umumî heyet aşağıdaki vazife ve salâhiyetleri haizdir:

- 1 - Senelik raporun tetkiki ve idare meclisinin ibrası;
- 2 - Mürakıpların raporu üzerine senelik plançonun tasdiki;
- 3 - Sermayenin tezyidi;
- 4 - Nizamnamei esaside tadil yapılması;
- 5 - Bankanın tasfiyesi hakkında karar ittihazi.

Madde 60 — Bankanın tesbit edilen müddetin hitamından evvel tasfiyesi hakkında ittihaz edilecek olan kararlar, ancak İcra Vekilleri Heyetinin tasvibine iktiranı ve Banka tarafından yapılan taahhütlerin kanun dahilinde tamamen ifa edilmesi şartlarıyla muteberdir. Nizamnamei esaside tadil yapılması ve tasfiye hakkında karar ittihaz olunabilmesi için umumî heyette üçte iki ekseriyet şarttır.

Madde 61 — Umumî heyete idare meclisi reisi riyaset eder.

Madde 62 — Hissedar olmayanlar umumî heyette niyabeten birden ziyade rey temsil edemezler.

B - İdare meclisi

Madde 63 — Bankanın idare meclisi atideki şekilde intihap edilmiş sekiz kişiden mürekkeptir:

A - (A) sınıfı hisselerine malik bulunan Hükûmet tarafından Maliye Vekâletinin inhası ve İcra Vekilleri Heyetinin tasdikile intihap edilen, biri aynı zamanda reis olmak üzere iki aza;

Bu iki aza memur veya her hangi bir banka veya şirkette idare meclisi azası olmayacakları gibi herhangi bir müesseseden hiç bir suretle maaş ta alamazlar. Reis riyaset müddetince hiç bir bankada hissedar olamaz.

B - (B) ve (C) hisselerine malik milli bankalar ve şirketler tarafından intihap edilen iki aza;

C - (D) sınıfı hisselerine malik bulunan hissedarlar tarafından intihap edilen bir aza;

İşbu son iki intihapta her hisse senedi bir reye maliktir ve aynı şahsın malik olabileceği rey adedi tahdide tâbi değildir.

D - İktisat Vekâletince intihap edilen ticaret ve sanayi odaları murahhaslarından müteşekkil bir heyet tarafından intihap olunacak bir aza;

E - Ziraat kooperatifleri tarafından intihap edilecek ziraat erbabından iki aza.

Madde 64 — Ziraat kooperatifleri tarafından intihap edilecek iki aza muhtelif istihsal mıntakalarını temsil edecek surette intihap edilirler.

Madde 65 — İdare meclisi azalarının müddeti üç senedir.

Altmış üçüncü maddenin (D) ve (E) fıkralarında zikrolunan azalar müstesna olmak şartile diğer azaların üç senelik devre nihayetinde yeniden intihapları caizdir.

Madde 66 — Ziraat kooperatifleri memlekette tamamen teşekkül ve taazzuv edinceye kadar 63 üncü maddenin (D) fıkrasındaki azaların intihap suretleri büyük ve küçük arazi sahiplerinin ve muhtelif mıntakaların temsil edilmelerini temin edecek şekilde bir kararname ile İcra Vekilleri Heyetince tesbit olunur.

Madde 67 — idare meclisi azaları intihaplarını müteakip hangi banka ve şirketlerde alâkadar olduklarını ve alâkalarının

derecesini bir beyanname ile bankaya bildirirler. Bu kabil azalar alâkadar oldukları banka veya şirketlere temas eden hususların müzakeresine iştirak edemedikleri gibi rey dahi veremezler.

Madde 68 — Bankanın idare meclisi banka üzerinde tam salâhiyet ve murakabe hakkını haizdir. Bankayı alâkadar eden bütün işlerle iştigal eder.

Madde 69 — İdare meclisi azalarına maktu olarak her ay azamî 500 lira verilir. Ancak nizamname ile idare meclisine verilen vazifeler haricinde yine bankaya ait başka vazifelerle meşgul edilenlere idare meclisinin teklifi ve İcra Vekilleri Heyetinin kararla ayrıca bir tazminat verilir. Şu kadar ki bu iki suretle alınacak meblâğ mecmuu 800 lirayı tecavüz edemez.

İdare meclisi reisine maktu olarak her ay azamî 1500 lira verilir.

Madde 70 — İdare meclisi azaları kendileriyle karabet veya ticarî münasebeti bulunan zatlara taallûk eden iskonto mes'elelerine ait müzakerelere iştirak edemeyecekleri gibi bu hususlar hakkında rey dahi veremezler.

C - Murakıplar

Madde 71 — Dört kişiden mürekkep bir murakabe komisyonu Bankanın bütün muamele ve hesaplarını telkik eder. Umum müdürlük, murakabe komisyonunun talep edeceği bilûmum malûmat ve vesikaları vermekle mükelleftir. Murakabe komisyonunun icraî hiç bir salâhiyeti olmayıp bütün itiraz ve mütalealarını tahriren idare meclisine bildirir ve bir suretini de Maliye Vekâletine verir. Komisyon sene nihayetinde muamele ve hesaplar hakkındaki mütalealarını umumî heyete arzeder.

Madde 72 — Murakabe komisyonu azaları şu suretle intihap edilir:

1 - B ve C sınıfı hissedarlarından iki aza;

2 - D sınıfı hissedarlarından iki aza;

Sınıflara ait her hisse bir rey sahibidir.

Rey adedi tahdit edilmemiştir. Murakabe komisyonu azalarının müddeti bir senedir. Tekrar intihap edilemezler.

Madde 73 — Murakabe komisyonu azaları Bankanın temettüüne iştirak edemezler. Kendilerine vaziyetleri itibara alınarak intihapları bidayetinde idare meclisi tarafından tesbit edilecek ve memuriyetleri müdeetince değişmeyecek bir tazminat verilir.

D - İskonto ve kredi encümeni

Madde 74 — İskonto ve kredi encümeni, idare meclisi reisinin riyaseti altında ve idare meclisi tarafından intihap edilecek iki aza ile umum müdür ve umum müdür muaviniinden müteşekkil olmak üzere beş azadan mürekkeptir.

İskonto ve kredi encümeni daimî surette Bankanın iskonto, mükerrer iskonto ve faiz hatlerini ve kredi işlerini nizamnamei esasî veya idare meclisi tarafından tesbit edilecek salâhiyetler dahilinde tayin ve tanzim eder.

Madde 75 — Umum müdür ile iskonto ve kredi encümeni arasında zuhur edecek ihtilâflarda, idare meclisi ve idare meclisi ile umum müdür arasındaki ihtilâflarda da Maliye Vekili hakem olur.

E - İdare heyeti

Madde 76 — İdare heyeti umum müdürün riyaseti altında umum müdür muavini ile muhasebe müdüründen mürekkeptir. İdare heyeti nizamnamei esasî veya idare meclisi kararla tayin edilen salâhiyetler dahilinde memurların tayini ve kredi ve iskonto muameleleriyle iştigal eder.

F - Umum müdürlük

Madde 77 — Umum müdür, idare meclisinin teklifi ve İcra Vekilleri Heyetinin kararla Reiscümhur tarafından beş sene müddetle tayin edilir.

Bu müddetin hitamından evvel aynı suretle tebdili caizdir. Umum müdür meb'us veya memur olmayacağı gibi hiç bir banka veya şirkette idare meclisi azası ve vazifesi devam ettiği müddetçe hiç bir banka veya şirkette hissedar dahi olamaz. Bankanın temettüüne iştirak etmez.

Bankayı hariçte ve mahkeme huzurunda umum müdür temsil eder.

Madde 78 — Umum müdür muavini de umum müdür gibi tayin olunur. Temettüe iştirak etmez. Memur veya bir banka

veya şirkette idare meclisi azası olmayacağı gibi vazifesi devam ettiği müddetçe bir banka veya şirkette hissedar dahi olamaz.

Madde 79 — Muhasebe müdürü, idare meclisinin ieklifi üzerine Maliye Vekili tarafından tayin olunur. Temettüe iştirak edemez. Hiç bir banka veya şirkette alâkadar olamaz.

Madde 80 — Banka şube müdürleri, umum müdürün teklifi ile idare meclisi tarafından tayin olunur. Şube müdürleri dahi vazifeleri devam ettiği müddetçe hiç bir banka veya şirkette hiç bir suretle alâkadar olamazlar.

Madde 81 — Her şubede şube müdürünün riyaseti altında idare meclisince intihap edilecek üç kişilik bir istişari heyet bulunur. Bu heyetin azalarından ikisinin ziraatle ve birinin ticaret veya san'atla iştigal eylemesi meşruttur. Her azaya her içtima için idare meclisince tesbit edilecek bir hakkı huzur verilir.

İdare meclisi muamelâtın kesret ve icabına göre adedi beşi geçmemek üzere işbu miktar ve tertibi değiştirebilir.

VIII

Merkez Bankasının nizamnamei esasisi, blânço, netayîç

A - Nizamnamei esasî

Madde 82 — 63 ücücü madde mucibince intihap edilecek ilk idare meclisi azaları intihabı müteakıp iki ay zarfında Bankanın nizamnamei esasisini bu kanuna tevfiikan ihzar ve tasdik edilmek üzere Hükûmete arzeyeceklerdir.

B - Blânço

Madde 83 — Bankanın her sene gayet sarîh olarak tanzim olunacak blânçosu Maliye Vekâletine tevdi ve umumî heyetin içtimaindan en az bir buçuk ay evvel Resmî Gazetede neşredilir.

Madde 84 — Banka her hafta vaziyetini muhtasaran gösterir bir bülten neşrederek resmî ve diğer gazetelere, ecnebi memleketlerdeki ihraç bankalarına, borsalara, ticaret odalarına ve sair mahallere gönderir. Bu bültende bir taraftan kasa mevcudunu, altın mevcudunu, altın karşılıklı döviz vaziyetini, dahilde tediye edilecek senetler yekûnunu, ecnebi memleketlerdeki mevduatını, matlubu olan diğer kıymetleri, diğer taraftan sermayesini, ihtiyat akçelerini, tedavülde bulunan banknotların miktarını, düyünatını ve borçlu olduğu diğer kıymetleri gösterir.

Madde 85 — Neşredilecek olan bültende tedavülde bulunan banknotların karşılığını teşkil eden altın miktarının yüzde nisbeti ve iskonto ve faiz hatleri de vazihan gösterilecektir.

Madde 86 — Banka, iskonto, mükerrer iskonto ve faiz hatlerini değiştirdikçe Maliye Vekâletini haberdar edecek ve keyfiyeti Resmî Gazete ile ilân ve borsalara talik eyleyecektir.

Madde 87 — Maliye Vekâleti istediği anda bankanın her nevi muamele ve hesaplarını teftiş ve murakabe etmek hakkını haizdir. Bu hususta her nevi malûmat bankadan talep edilebilir.

C - Netice - ihtiyat akçesi

Madde 88 — Bankanın temettüleri şu suretle tevzi edilir:

Yüzde 20, ihtiyat akçesine;

Yüde 6, hisse senetlerinin nominal kıymetleri üzerinden ilk temettü hissesi olarak hissedarlara;

Yukarıki yüzdelerin tenzilinden sonra kalan miktardan azamî yüzd: 5 i aylıklarının (%10-%100) ü nisbetinde memurlara ve yüzde 10 u da fevkalâde ihtiyat akçesine;

Bu tevziden sonra kalacak olan temettü bakıyesinin nisfı Hazineye, diğer nisfı da hissedarlara verilir.

Madde 89 — İhtiyat akçesi sermayenin yüzde yetmiş beşine balığ oluncaya kadar temettüden ayrılan yüzde 20 ler ihtiyat akçesi hesabına alınır. Yüzde yetmiş beşe balığ olduktan sonra her sene bu hesaba alınacak olan miktar yüzde ona tenzil edilir.

Bununla beraber ihtiyat akçesi sermayenin yüzde yetmiş beşine balığ olduktan sonra tekrar bu miktarın dununa tenezzül ederse yeniden yüzde yetmiş beşe balığ oluncaya kadar temettünün yüzde 20 si ihtiyata alınır.

Madde 90 — Temettünün yüzde yirmisi ihtiyat akçesine alındıktan sonra kalan miktar hisselerin nominal kıymetlerine yüzde altı nisbetinde tevziat icrasına kifayet etmediği senelerde, fevkalâde ihtiyat akçesinden ikmal edilir.

Madde 91 --- 88 inci maddede Hazineye intikal edeceği zikredilen yüzde elli nisbetindeki temettü, Türk evrakı naktiyesinin kanunî istikrarı yapınca kadar 5 inci maddede yazılı Hazine tahvillerinin itfasına tahsis edilir.

IX

Muafiyetler

Madde 92 — Bankanın teşekkülüne ve muamelelerine müteallik bilûmum muharrerat ve akitler, hisse senetleri ve ilânlar, damga resmi ile diğer her türlü resim ve harçlardan muaftır.

Madde 93 — Bankanın bilûmum dahilî posta irsalât ve muhabereleleri ile telgrafları ücretten muaftır.

Madde 94 — Bankanın tesisatı için ecnebi memleketlerden getireceği kasalar, levazım ve teferruat gümrük resminden muaftır.

Madde 95 — Banka ile muamele icrası esnasında medyun veya kefilin gösterdiği ikametgâh, kanunî ikametgâh addolunur ve bilâhare vuku bulacak tebeddül mahkeme ve icra salâhiyetini değiştirmez.

Madde 96 — Bankanın sermayesi, ihtiyat akçesi ve (A) sınıfı hisselerine isabet eden temettü, her türlü vergi, resim ve harçlardan muaftır.

X

Tasfiye

Madde 97 — Tasfiye vukuunda Banka evvelâ alelâde borçlarını, ondan sonrada ihraç eylediği banknotları ödeyecektir.

Bedeli alınmak üzere Bankaya ibraz edilmeyen banknotların son ibraz gününün kuru üzerinden karşılığı, bir veya bir kaç bankaya veya Hazineye tevdi edilir. Bu bankalar veya Hazine, banknotlar ibraz edildikçe alelûsul tetkik olunduktan sonra mukabilini öderler. Tasfiyeden on sene sonra şayet bedeli ahamak üzere ibraz edilmemiş banknot kalırsa bu banknotların kıymetten düştükleri ilân edilir ve bedelleri Hükûmete tediye olunur.

Hisse senetlerinin bedelleri başa baş ödendikten sonra tasfiye neticesinde temettü kalırsa bu temettünün yüzde sekseni Hükûmete, yüzde yirmisi de hissedarlara tevzi olunur.

Muvakkat maddeler

I - Bu kanuna tevfiikan Bankanın tesisi için ikisi millî bankalar, biri ecnebi bankalar, biri de imtiyazlı şirketler mümessilleri arasından ve dördü dahi ihtisas erbabından olmak üzere İcra Vekilleri Heyeti tarafından intihap edilen 8 azadan mürekkep ve Maliye Vekilinin riyaseti altında bir tesis heyeti teşkil olunur.

II - Tesis heyeti, teşekkül eder etmez alâkadar idare ve müesseselerle halkı ve millî ve ecnebi imtiyazlı şirketleri bu bapdaki kanun mucibince taleplerini tevdi etmeğe davet eyler. Tesis heyeti hisse senetlerinin tamamen kaydedilmesini ve kanuna tevfiikan birinci idare meclisinin teşekkülünü temin için icap eden tedbirleri ittihaz ve tatbik eder.

III - Tesis heyeti azaları masarii zaruriyelerinden maada hiç bir tazminat almazlar. Tesis heyetinin emrine, umumî kâtip idaresinde bir kalem (büro) verilir. Umumî kâtibe, Maliye Vekâletinin muvafakatile ve vazifesinin devamı müddetince 600 liraya kadar aylık verilir. Kalemdeki diğer muvakkat memurların aylıklarını tesis heyeti tesbit eder.

IV - Tesis heyetinin bilcümle masrafları Bankaya aittir. Bankanın idare meclisi ilk içtimanda yapılan masrafları tasdik ve Bankaya tesviye ettirecektir.

V - Tesis heyetinin masrafları Banka tarafından yukarıki madde mucibince ödeninceye kadar Maliye Vekâleti heyet emrine 25 000 lira avans verir.

VI - Hükûmet bankanın teşekkülünün ilk üç senesi hisselerin nominâl kıymetleri üzerinden hissedarlara verilecek olan senevi yüzde altı temettünün itasını taahhüt eder.

Bu hususu teminen Bankaya verilecek mebalîğ, Bankanın faaliyetinin 4, 5 ve 6 ncı senelerinde itfa edilir.

VII - Türk evrakı naktiyesinin altın olarak kıymeti, Hükûmetle Osmanlı Düyunu Umumiye Hâmilleri arasında kat'î muatabakat husulünden sonra tesbit edilecektir.

Bu kıymet ayrı bir kanunla tayin edilir.

Türk evrakı naktiyesinin karşılığını temin ve bu evrakı naktiyeye mukabil verilen bonoları ödemek üzere Hükûmet tarafından Bankaya bu kanun hükümlerine tevfiikan vaki olacak muhtelif tevdiatın altın olarak takdir ve mahsubu, Türk evrakı naktiyesinin altın üzerine kıymetini tesbit eden kanunun kabûlünden sonra icra edilecektir.

VIII - İşbu kanunun neşrinden itibaren on sene müruruna kadar mülhak bütçe ile idare olunan Devlet müesseselerile hususî idareler, belediyeler, amme menfaatlerine hadim cemiyetler ve ekseriyet hissesi Hükûmete ait şirketler gerek Merkez Bankasına, gerekse bu kanunun 28 inci maddesinde tarif olunan millî bankalara tevdiat yapabilirler.

Madde 98 — Bu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 99 — Bu Kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

6 ncı maddede mezkûr liste

İtibarî kıymeti	Adedi	Beherinin kıymeti	Nev'i
494 500 Frank	989	500 Frank	Anadolu demiryolu hisse senedi bedeli tamamen tesviye olunmuş
1 707 000 »	5 690	300 »	Anadolu demiryolu hisse senedi %60 tediye
15 875 000 »	127 000	125 »	Anadolu demiryolu hisse senedi %25 tediye
8 225 500 »	16 451	500 »	Anadolu demiryolu birinci tertip tahvil
7 179 000 »	14 358	500 »	Anadolu demiryolu ikinci tertip tahvil
21 344 500 »	42 689	500 »	Anadolu demiryolu üçüncü tertip tahvil
7 925 000 »	15 850	500 »	Haydarpaşa limanı şirketi hisse senedi bedeli tamamen tediye edilmiş
750 000 »	6 000	125 »	Haydarpaşa limanı şirketi hisse senedi %25 tediye
547 550 »	10 951	50 »	Mersin - Adana demiryolu şirketi haizirüçhan hisse senedi
1 553 500 »	3 107	500 »	Mersin - Adana demiryolu şirketi tahvilâtı
13 413 000 »			Yukarıda yazılı esham ve tahvilâtın mütedahil temettü ve faizi mukabil mümessil senetler
147 775 »	9 850	125 »	Haydarpaşa limanı şirketi hisse senedi %25 tediye
3 642 500 »	7 285	500 »	Mersin - Adana demiryolu şirketi hisse senedi %100 tediye
507 600 »	1 692	300 »	Anadolu demiryolu şirketi hisse senedi %60 tediye
1 000 000 »	8 000	125 »	Anadolu demiryolu şirketi hisse senedi %25 tediye
15 781 500 »			Konya ovası sulama istikrazı tahvil %5 faizli
9 528 500 »	19 057	500 »	Düyunu umumiye tahvilâtı
5 078 500 »	10 157	500 »	Bağdat demiryolu tahvilâtı
1 500 000 »	3 000	500 »	Bağdat demiryolu hisse senedi %100 tediye
116 497 925			

İÇİNDEKİLER**Kanunlar****Sayfa**

1722 Kibrit ve Çakmak İnhisarı İşletmesinin Devrine
ve On Milyon Dolarlık İstikraz Aktine Dair Kanun

1

1715 Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu

4